

GO KWEŠIŠA DITLAMORAGO TŠE DI TŠWELAGO PELE TŠA MOTHEO WA TEMOGO YA BONG BJA BATHOBASO KA MORAGO GA THEKIŠO GOBA TAHLELELO YA DIŠERE KE BAKGATHATEMA BA BATHOBASO

1. Re bomang?

Khomišene ya Matlafatšoeconoming ya Babaso (“Khomišene ya B-BBEE”) e hlomilwe bjalo ka setheo ka gare ga taolo ya Kgoro ya Kgwebišano, Intasteri le Phadišano (“the dti”) Khomišene e hlomilwe go ya ka karolo ya 13B ya Molao wa Matlafatšoeconoming ya Bathobaso wa 53 wa 23 bjalo ka ge e fetotšwe ke bjalo ka ge o fetotšwe ke Molao wa 46 wa 2013 (“Molao wa B-BBEE ”). Karolo ya yona e akaretša go hlokomela phethagatšo ya Molao wa B-BBEE le go ba kgahlanong le ditirišo tša ngwadišokgwebo ka yo mongwe.

2. Maikemišetšo a Poroutšhara

2.1 Maikemišetšo a poroutšhara ye ke go hlhla ka fao bakgathatema ba B-BBEE le dikhamphani ba swanetšego go swara ka gona le go lekanya ditokomane tša semolao tša go bontšha bong bja dišere tša B-BBEE ka morago ga thekišo goba tahlegelo ya dišere ke bakgathatema ba bathobaso ka seemo sa motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele.

3. Molao wa ditheo tša ditlamorago tše di tšwelago pele o akaretša eng?

3.1 Karolo ya bong bja Melawana ya Maitshwaro a Kaone (Melawana) e nyaka go fihlelela phetogo ye kgolo ka go sebopego sa semorafe sa dibopego tša bong le taolo ya dikgwebo tše di lego gona le tše mpsha. Ntlha ye e swanetše go hlatselwa ke koketšego ya palo ya bathobaso bao ba nago le dithoto tša tšweletšo gotee le tshepedišo ya taolo godimo ga dithoto tše bjalo.

- 3.2 Ka go tšwetša pele bong le taolo ya dikgwebo tše mpsha goba tše di lego gona ke bathobaso, Melokoloko ya Melawana ya 100 ka ga Bong, ka mabaka a go šoma, e dumelela ditheo tše di lekantšwego go lemoga bong bja bathobaso ka morago ga thekišo goba tahlegelo ya dišere tša B-BBEE. Karolo ye tsebja bjalo ka motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele.
- 3.3 Setheo se se lekantšwego se ka holega fela go tšwa go motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele, moo kgwebišano ya bong e fihlelelago ka botlalo dinyakwa tša karata ya dintlha ya bong yeo e lego:
- a) Ditokelo tša go bouta tše di šomišwago. Ditokelo tša mongdišere tša go bouta dikopanong goba mabapi le dipheho tše di theilwego godimo ga palo goba phesente ya dišere tše di swerwego le ditokelo tše di amanago le sehlopha sa dišere tše ka setheong;
 - b) Kgahlego ya ekonomi Ditokelo tša mongdišere tša go amogela dikabo le dipoelo tša tahlegelotlolo goba kgolo;
 - c) Boleng bjo bo šetšego ka diatleng tša bathobaso ka lebaka la go kgatha tema thwii goba e sego thwii setheong seo se lekantšwego. Karolo ye e akaretša ditefelo tša dikadimo le go ntšhwa ga dikabelo go netefatša tefo ya dikadimo dife goba dife tše di hweditšwego ke bakgathatema ba bathobaso go hwetša dišere ka setheong.
 - d) Ge go direga gore bong bo be bo swerwe ka Sekimi sa Bong sa Kakaretšo (BBOS) goba Lenaneo la Bong bja Dišere tša Bašomi (ESOP) goba Trasete, bong bo swanetše go ba gape bo obametše melawana yeo e lego go Koketšo ya (B) – (D) ya Setatamente sa 100 ka go latelelana.
- 3.4 Ka gona, setheo seo se lekantšwego se ka se holege go tšwa go molaotheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele moo kgwebišano ya beng e bego e sa sepelelane le Molao wa B-BBEE go tloga mathomong. Go fa mohlala, moo ye nngwe ya dikelo tše tharo tša beng e sa fihlelelwago, go swana le kelelo ya kgahlego ya ekonomi go bathobaso pele ga tahlegelo goba thekišo ya dišere,

setheo seo se lekantšwego se ka se bele dintlha tša B-BBEE ka go diriša motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele.

3.5 Motheo wo wa ditlamorago tše di tšwelago pele ga o fe dintlha ka botlalo go karata ya dintlha ya bong. Kgathotema ya bathobaso yeo e hlolwago ke temogo ye e tšwelago pele ya bong bja bathobaso e ka se tsenye letsogo la go feta 40% ya ntlha karateng ya dintlha ya bong – ke gore 40% ya dintlha tše 25 tše di lego gona. Ge setheo seo se lekantšwego se ka nyaka go oketša dintlha tša sona tša bong, se tla swanelwa ke go phetha kgwebišano ye nngwe ya B-BBEE.

4. Ke ditekanyetšo dife tša maswanedi tše di šomišwago go holega ka fase ga motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele?

4.1 Moo motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele o dirišetšwago temogo ya dintlha tša B-BBEE, o laolwa ke ditekanyetšo tše thata ka go Melawana, yeo gape e thibelago go efoga le tahletšo. Se se ra gore ga se go tšwa mo gongwe le mo gongwe ga bengdišere ba bathobaso mo go tlogo go ba le maswanedi a temogo.

4.2 Setheo seo se lekantšwego se ka lemoga karolo ya bong bja bathobaso ka morago ga ge mongdišere wa mothomoso a tšwile ka thekišo goba tahlegelo ya dišere ge fela:

a) Mokgathatema wa mothomoso a bile le dišere ka sebaka sa bonnyane bja mengwaga ye 3;

b) Maemo a tlase ga tekanyetšo ya fasefase ya 40% a boleng bjo bo šetšego bjo bo theilwego godimo ga lebaka la go aloga leo le theilwego godimo ga nako e swanetše go ba e fihleletšwe ka nako ya thekišo goba tahlegelo ya dišere; le

c) Phetogo e diregile ka gare ga setheo seo se lekantšwego ka go šomiša maemo a temogo ya B-BBEE go tloga nakong ya go tsena ga bakgathatema ba bathobaso go fihla nakong ya go tšwa.

4.3 Melawana ya tlaleletšo ye e latelago le yona e a šoma:

- a) Tumelelano ya baamegi ba bararo ye e ngwadilwego magareng ga moadimiši (ge e le maleba), setheo seo se lekantšwego, le mokgathatema wa mothomoso e swanetše go rekhota kadimo goba peakanyo ya tšhireletšo, ntle le moo setheo seo se lekantšwego e lego moadimiši; le
- b) Palomoka ya nako yeo setheo se se lekantšwego se ka kgopelago dintlha tša bong ka fase ga motheo wo, ke nako yeo bakgathatema ba bathobaso ba bego ba e na le dišere tša bona ka setheong.

5. Ke nako ye kaakang setheo se ka tšwela pele go holega go tšwa go motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele ka lebaka la dišere tša tahlegelo/thekišo ke mokgathatema wa mothomoso?

5.1 Kholego ka fase ga motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele o ka se be wa go ya go ile ka ge o tla nyenyefatša moko wa go fetišetša bong go bakgathatema ba bathobaso. Go e na le moo ke peakanyo ya phetogo ya go lemoga bong bja molao ka sebaka se itšego mola mekgatlo e tsenela kgwebišano ye mpsha.

5.2 Ka gona, temogo ya bong ya B-BBEE ka go diriša motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele e dumeletšwe ka palo ye e swanago ya mengwaga yeo mongdišere wa mothomoso a swerego dišere tša gagwe, ge fela dinyakwa ka moka tše di boletšwego go ditemana ya 3.3 le 4.2 ka godimo di fihlelelwa. Se se ra gore ge e le gore (ba)mokgathatema wa mothomoso a swere dišere mengwaga ye mehlano (5), setheo seo se lekantšwego se ka kgopela fela dintlha tša bong mengwaga ye mehlano (5).

5.3 Nako ye ya temogo ke go dumelela setheo seo se lekantšwego go nagana go phethagatša kgwebišano ye nngwe ya matlafatšo le bakgathatema ba bangwe ba bathobaso ntle le go lahlegelwa ke dintlha tša beng. Bjalo ka ge go boletšwe ka mo godimo, sekimi seo se bego se na le diphošo ka sebopegong sa sona goba phethagatšo ya sona le ka mohla se ka se swanelege ka fase ga molao wo wa motheo

6. Dintlha tša beng ka go šomiša molaotseo wa ditlamorago tše di tšwelago pele di balwa bjang?

6.1 Dintlha tša beng tše di lebanego le setheo seo se lekantšwego ka fase ga molaotseo wa ditlamorago tše di tšwelago pele di tla balwa ka go atiša dikarolo tše di latelago:

- a) Boleng bjo bo hlotšwego ka diatleng tša bakgathatema ba bathobaso bjalo ka phesente ya palomoka ya boleng bja go ba le dišere tša bona ka setheong seo se lekantšwego, ka letšatšikgwedi la thekišo goba tahlegelo ya dišere;
- b) Seemo sa B-BBEE sa setheo seo se lekantšwego go ya ka karata ya dintlha ye e lekalekanego ka letšatšikgwedi la go ela;
- c) Dintlha tša beng tše di bego di lebane le setheo seo se lekantšwego ka letšatšikgwedi la thekišo goba tahlegelo ya dišere.

7. Fomula ya go balwa ga temogo ya bong ka morago ga thekišo goba tahlegelo ya dišere ke bakgathatema ba bathobaso.

7.1 Ge go balwa dintlha tša bong ka morago ga thekišo ya dišere ke setheo seo se lekantšwego, go tla šomišwa fomula ye e latelago:

$A = B \times C \times D$
Kae   A ke phesente ya ditokelo tša beng tše di phologago thekišo goba tahlegelo ya sedirišwa sa tekatekano ke mokgathatema wa mothomoso go temana ya 3.8 ya Molokoloko wa Molawana wa 100.   B ke phesente ya ditokelo tša beng bakeng sa e nngwe le e nngwe ya ditšhupetšo tše di lego ka gare ga karata ya dintlha ya bong tše di bego di lebane le mokgathatema wa mothomoso gateete pelega thekišo ya gagwe goba tahlegelo ya dišere.

C ke phesente ya boleng bjo bo šetšego bjoo bo filwego go temana ya 3 ya Molokoloko wa Molawana wa 100 yeo e dirilwego bakeng sa didirišwa tša tekatekano tšeo di rekišitšwego goba tšeo di lahlegilego ke mokgathatema wa mothomoso ka letšatšikgwedi la thekišo goba tahlegelo. Boleng bja setheo bo ka lekantšhwa go ya ka letšatšikgwedi la thekišo goba tahlegelo ya dišere.

D ke maemo a temogo ya B-BBEE ao a sa tšwago go bewa a setheo seo se lekantšwego (seo se swanetšego go ba ka fase ga ngwaga o tee (1)) go ya ka sephetho sa sona sa dikarata tša dintlha tša kakaretšo bakeng sa dikarolo ka moka ntle le bong bao ba beilwego ka go šomiša Setatamente sa 000.

7.2 Bjalo ka ge go bontšhitšwe lenaneong ye e lego ka mo godimo, yeo gape e hlalošitšwego go temana ya 5 ya Koketšo ya 100 (E) ya Molokoloko wa Molawana wa 100, ka maikemišetšo a go bala dintlha tša bong ka fase ga dintlha tša temogo ye e tšwelago pele, ntlha ya “D” e laolwa ka go šomiša karata ya dintlha ya tekatekano go sa akaretšwe dintlha fihleletšwe bakeng sa karolo ya bong.

8. Molao wa motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele o netefatšwa bjang?

8.1 Ge go laetša dintlha tša bong ka go diriša motheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele, setheo sa netefatšo goba setsebi bjalo ka ge se laeditšwe ka pukung ya netefatšo yeo e ntšhitšwego ke dtic, e swanetše go diriša mekgwa ya netefatšo ye e beilwego le go laetša gore:

- a) Bathobaso ba be ba na le ditokelo tša go bouta tšeo di ka šomišwago;
- b) Kgahlego ya ekonomi e ile ya oketšega go bathobaso;
- c) Go be go na le go lemoga boleng bjo bo šetšego ka diatleng tša bathobaso;
- d) Ge go direga gore bong bo be bo swerwe ka Sekimi sa Bong sa Kakaretšo (BBOS) goba Lenaneo la Bong bja Dišere tša Bašomi (ESOP) goba Trasete, bong bo swanetše go ba gape bo obametše melawana yeo e lego go Koketšo

ya (B) – (D) ya Setatamente sa 100 ka go latelelana.

- e) Laetša gore mokgathatema wa mothomoso o bile le dišere ka sebaka sa bonnyane bja mengwaga ye 3;
 - f) Maemo a tlase ga tekanyetšo ya fasefase ya 40% a boleng bjo bo šetšego bjo bo theilwego godimo ga lebaka la go aloga leo le theilwego godimo ga nako e swanetše go ba e fihleletšwe ka nako ya thekišo goba tahlegelo ya dišere;
 - g) Laetša gore phetogo e diregile ka gare ga setheo seo se lekantšwego ka go šomiša maemo a temogo a B-BBEE go tloga nakong ya go tsena go fihla go ya tšwa ga bakgathatema ba bathobaso;
 - h) Ge dišere di lahlegile, sekaseka tumelelano magareng ga setheo seo se lekantšwego, mokgathatema wa mothomoso le moadimiši go kgonthiša rekhoto ya peakanyo ya kadimo goba tšhireletšo, ntle le ge setheo seo se lekantšwego e le moadimiši le go netefatša gore temogo ga e fete nako ya go swara;
 - i) Bala gape mehola ye e tšwelago pele le go tiišetša gore e ka fase ga 40% ya maemo a karateng ya dintlha ya bong; le
 - j) Go bakgathatema ba bathobaso bao ba lahlegetšwego goba ba rekišitšego dišere tša bona, hwetša bohlatse bja letšatšikgwedi la go hwetša le letšatšikgwedi leo dišere di lahlegilego goba di rekišitšwego ka lona.
- 8.2 Ka gona, tema ya setheo sa netefatšo goba setsebi ke go dira netefatšo ye e ikemetšego ya ditheleleime tšeo di dirilwego ke setheo seo se lekantšwego mabapi le dinyakwa tše di boletšwego ka mo godimo. Karolo ye ga e akaretše go fa setheo seo se lekantšwego keletšo ya tlhathollo ya Molao wa B-BBEE ka ge seo ka tlhago se bea kotsing boikemo bjo bo nyakegago go dira netefatšo. Kgato ye bjalo e tla swana le boitshwaro bjo bo sego bja seprofešenale bjo bo thulanago le maikemišetšo a Molao wa B-BBEE.

8.3 Setheo sa netefatšo goba setsebi ga se šome bjalo ka sebaka sa boipiletšo goba sa tshekatsheko maemong a Khomišene ya B-BBEE moo kgopolo ya kelo goba ya keletšo ka ga tirišo ya molaotheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele e filwego go setheo seo se lekantšwego.

9. Dipelaelo tše di Tšwelelago ka Molaotheo wa Ditlamorago tše di Tšwelago Pele

9.1 Khomišene ya B-BBEE nakong ya phethagatšo ya taolelo ya yona e lemogile dipelaelo tše di latelago ka ga tirišo ya molaotheo wa ditlamorago tše di tšwelago pele go lemoga dintlha tša bong ba B-BBEE:

- a) Bong bja bathobaso bo na le diphošo go tloga mathomong. Go fa mohlala, moo go tlhokego ya bong e bego e swerwe ka trasete goba BBOS, morero wa trasete goba BBOS o ile wa fapoga go nolofatša phetišetšo ya bong diatleng tša bathobaso.
- b) Bathobaso ba be ba sa amege ditirong le ditshepedišong tša go tšea dipheho tša setheo seo se lekantšwego.
- c) Temogo ya dibopego tša beng tše di nago le diphošo ke setheo sa netefatšo goba setsebi.
- d) Ga go na phethagatšo ya boleng bjo bo šetšego nako yeo bakgathatema ba bathobaso bao ba bego ba swere dišere ka setheong seo se lekantšwego.
- e) Temogo ya dibopego tše di nyenyefatšago dinyakwa tša bong bjalo ka ge go laeditšwe ka Setatamente sa 100.

O ka ikgokaganye le rena bjang:

Khomišene ya B-BBEE

Block E, 2nd Floor
the dtic Campus
77 Meintjies Street
Sunnyside
0002

Aterese ya Poso
Private Bag X84
Pretoria
0001

Mogala: (+27) 12 394 1535

Imeile: MRamare@beecommission.gov.za

Senthara ya tshedimošo ya badiriši ya the dtic: 0861 843 384

Wepsaete: www.bbbeecommission.co.za